

En biskop Lodberg fra Lodbjerg

Af Torben Lodberg, Oddesundvej 342, Ydby

Ude ved vejen, mellem Flade-Ørum sø, lod Pastor Krarup i 1962 rejse en mindesten over Biskop Christen Jensen Lodberg.

Hvem er egentlig denne bondesøn fra Lodbjerg, der skulle ende som lærermester for en prins og som biskop i Ribe? Herom skal denne ende spindes.

I Lodbjerg sogn boede der i slutningen af 1500-tallet en fæstebonde Christen Jensen. Han fik, hvad der ikke er særlig bemærkelsesværdigt, 2 sønner, Jens og Mikkel Christensen. Det ualmindelige er, at de hver for sig blev stamfædre til to kendte og udbredte familier.

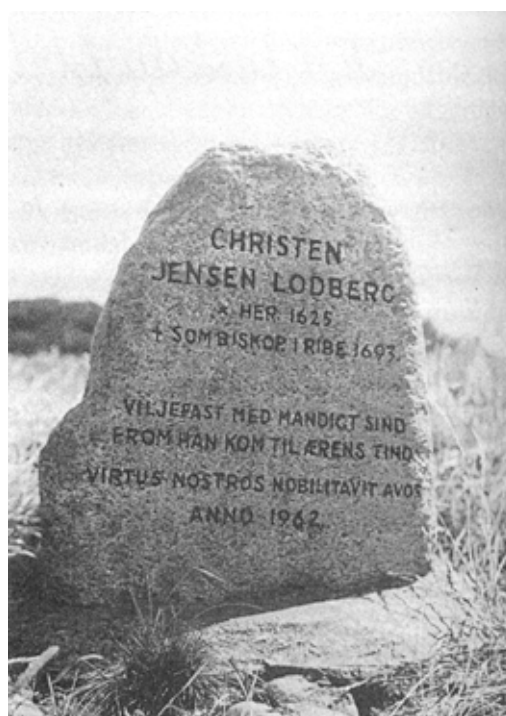
Mikkel blev ejer af Rottbøl i Lodbjerg sogn, og hans søn tog navnet Rottbøl. Han var foged på Dueholm, Ørum og Tandrup og omtales ved sin død i Lodbjerg kirkebog, som "en ærlig, trofast mand, from og gudfrygtig, af hvis lige få findes".

Blandt hans efterkommere finder vi professorer, højesteretsadvokater og biskop Christen Michael Rottbøl i Viborg, ligesom det bør nævnes, at slægten blev ejere af Børglum.

Fra Jens stammer en bispe- og præsteslægt. Jens Christensen boede på et af de tolv boel, der dannede Tolbøl. Han blev gift med Karen Christensdatter, og de fik sønnen Christen Jensen, der senere tog navnet Lodberg efter sit fødesogn.

Sognepræsten i Lodbjerg, Peder Olufsen bemærkede tidligt Christens gode evner og overtalte faderen til at lade ham indføre sønnen i det latinske sprogs grundbegreber. Dette varede et år, hvor Christen var flittig og gjorde gode fremskridt. Fra 1636-40 gik han så i Thisted Latinskole. De sidste 3 år under rektor Anders Mortensen, Vejle.

Som følge af de urolige tider, hvor fremmede tropper gang på gang hærgede Thy, havde faderen svært ved at holde sønnen i skole, nej han måtte hjem og hjælpe i mark og stald. Hvad han efter sigende også gerne gjorde, men han kunne ikke glemme sine bøger og læste så om natten. Da faderen en tid havde set på det, gav han sønnen lov til, at følge sine tilbøjeligheder og læse videre på Viborg Kathedralskole. Da stipendierne for fattige elever her var for få og små til, at de kunne klare det, måtte han med gode anbefalinger søge ind på Roskilde, der var

Mindestenen over
Biskop Christian Jensen Lodberg

"rigt doneret". Han fik "frit bord" hos en præst mod at undervise dennes børn og klarede sig på den måde igennem til universitetet i København i 1647. Her læste han teologi og opretholdt livet ved samtidig at undervise kgl. proviantforvalter Morten Thunøes børn. Det lykkedes ham endog at spare lidt penge sammen, sådan at det og et lille rejselegat, gjorde det muligt for ham i lighed med "bedre folks børn" at kunne rejse udenlands. I 1652 tog han til Holland og England. Det syntes han var så lærerigt, at han, skønt hans pengemidler var små, på egen hånd - allerede året efter - drog gennem Nederlandene, Tyskland, Schweiz til Milano, Rom og Neapel.

Her lærte han den spanske general Marquis d'Avena at kende. De var begge meget optaget af matematik og førte lange samtaler om lærde emner. Da det gik op for Marquis'en, hvordan det stod til med Lodbergs pengesager, tilbød han ham, at han kunne træde i krigstjeneste hos ham i den spanske garde i Neapel. Her var han så i 1½ år, til han var så heldig at træffe nogle landsmænd, der løskøbte ham.

Hjemturen gik over Rom til Frankrig, hvor han atter træder i krigstjeneste, denne gang hos de kongelige gendarmen. Han kom til at deltage i

den pyrenæiske krig med belejringen af fæstningen Arras, inden han endelig kan komme hjem over Amsterdam til Ribe, og derfra videre med skib til Thy, hvor han tilbringer vinteren 1652 hos sine gamle forældre.

Tilbage ved universitetet bliver han magister i filosofi og udfolder en stor virksomhed med forelæsninger for "et stort auditorium". Han skriver 4 disputatser på latin om så forskellige emner som geografi, astronomi og 1. Mosebog. Alle findes endnu på Det Kgl. Bibliotek.

Endnu engang trak udlængslen ham afsted, men denne gang med økonomien helt i orden, idet han rejste som hovmester for den unge adelsmand Jens Rosenkrands. I Paduas universitets annaler er anført: 1660, 19. nov. Christianus Jani Lodbergius som studerende i retsvidenskab.

Han vendte først hjem i 1663, hvor han blev udnævnt til professor i historie ved Sorø Akademi.

Frederik d. III og Sofie Amalie havde udover sønnen Christian (d.V.) nok en søn, prins Jørgen. Indtil 1665 var han blevet undervist af en tysk lærer. Nu syntes man, det var på tide at finde en dansk. I bogen om prins Jørgen står der, at Kongens valg faldt på en bondesøn fra Thy, Dr. Christian Lodberg.

Helt så enkelt var det nu ikke. Kongen havde lagt mærke til Lodberg ved forsvaret af København i 1659 på grund af hans mod og snarrådighed, men nu gjaldt det hans religiøse anskuelser. Så inden hans ansættelse som informator, måtte han forelægge og udlægge 2 tekster af den hellige skrift for Gehejmerådet og de københavnske professorer, den ene på dansk, den anden på latin. Det klarede han "til alles fornøjelse".

Frederik d. III, der selv havde fået en videnskabelig uddannelse, yndede omgang med videnskabsmænd. Han kom ofte ind og overværede Lodbergs undervisning af prinsen. Lodberg er sikkert den lærer der har haft størst indflydelse på prinsen, og man tilskriver det hans påvirkning, at prinsen resten af livet interesserede sig for matematik, nærede kærlighed til "de skønne kunster" og viste troskab mod sin fædrene tro. Undervisningen varede i 4 år, de 2 første på slottet, de 2 sidste på en større udenlandsrejse.

Lodberg var med på rejsen, som prinsens confessorarius. På hele rejsen førte han dagbog

over alt, hvad de så og oplevede af mærkværdigheder rundt i Europa, et spændende tidsdokument som til dels i original, til dels i afskrift stadig findes på Det Kgl. Bibliotek.

Pastor Ove Chr. Krarup har ladet dele af den trykke i 1961. H. A. Riis-Olesen har gengivet et brudstykke af dette i Historisk Årbog 1962 (Thisted Amt).

Her nøjes vi med en gengivelse af første dag i datidens retskrivning:

Anno 1668, d. 25 Maji om Morgenens ved 8 slet reyste H. Høy Printzelige Durchlout fra Fredericksburg, effter tagen Afsked fra Begge Deres Kongl. Mayestæter och Begge Princesserne. Hans Guide vaar Hertzug Frederick aff Synderborg, Velh Christian Günther von der Osten som Hoffmester, Oberst Arensdorff Jægermester Hans Arenfeld, Cammerjuncker Christian Bülow, Christen Lodberg som Hans Høyheds Informator og Peder Moth. Første dag til Roskilde og Antvorskov.

d. 26 Korsør, Nyborg, Odense.

d. 27 til Kolding.

Som man kan se af dagsmarcherne, så havde den tids rejser ikke meget lighed med vore dages charterrejser. Med hest og vogn var det kun korte afstande, man kunne klare.

Ribe havde i århundreder været Danmarks port mod vest, og prins Jørgen anvendte også denne vej til at starte sin rejse. Det var dog formentlig sidste gang, at byens traditionelle betydning som udfartssted mod den store verden officielt anerkendtes.

Da prins Jørgen med følge kom igennem byen, for ved Yderbjerrum at gå i en båd, der skulle føre dem til det på bredden ventende skib, mødte borgerskabet under gevær og beredte prinsen en æressalut ved at affyre en halvhage (lille kanon). Kommunen havde bevilget 2 mark og 10 skilling til bøssekrudt.

Rejsen gik fra Ribe til Holland og videre til de spanske Nederlande, Frankrig, England og Italien.

På trods af at man måtte tage sig i agt for røverbander og ufredstider, som i en provins, hvor de så bønderne grave deres nyhøstede korn ned, så det ikke faldt i fjendehånd, nåede de dog både til Paris, Bordeaux og Marseille inden de tog op over Calais til Cambridge, London og Oxford for via Geneve at tage helt til Rom og

Peder Resens Ribekort fra 1670'erne

Neapel.

Nogle steder gjorde man længere ophold, så prinsen fik muligheder for at modtage ekstraundervisning i fransk, i dans og i fægtning. Andre steder lavede Lodberg forslag til uddybning af havne eller forbedringer af forsvarsværker.

Ved efterretningen om kong Frederik d. III's død d. 9. februar 1670, som prinsen modtog i Venedig, blev rejsen afbrudt, og med prinsen vendte Lodberg hjem til Danmark, hvor han tiltrådte sit embede i Roskilde, men vedblev tillige at være prinsens konfessionarius både i København, og når prinsen opholdt sig i Vordingborg. Vordingborg amt var testamenteret prins Jørgen, efter Frederik d. III., på livstid, tillige med hovedgårdene Beldringe og Lekkende, samt en livrente på 30.000 Dlr. årligt.

Ved kgl. resolution tildeltes Lodberg indtægterne fra Hardsyssel Provstie. Det skulle betale lønnen for arbejdet som professor i Sorø, men han fik lov at beholde indtægterne til sin død, ja, de gik endda i arv til sønnen Jacob.

Den 1. nov. 1670, blev provst Lodberg gift med Johanne Eilertz, datter af borgmester i København, Jacob Eilertsen og hustru Birgitte Clausdatter Lodberg, der muligvis har navnet Lodberg fordi hun måske er datter af en gårdmand Claus Hansen i Lodbjerg. Brylluppet overværedes af prins Jørgen, der senere selv skulle blive gift med prinsesse Anne, der siden skulle blive dronning af England, med ham som prinsgemal.

I 1681 udnævntes provst Lodberg så til biskop over Ribe Stift og på ordinationsdagen den 12. marts 1682 udnævnte Christian den V. ham tillige til dr. theol.

Ved afrejsen fra Roskilde stiftede ægteparret et legat, der bestyret af Domkapitlet årligt skulle uddeles til fattige barselskvinder i sognet.

Lodberg forestod bispeembedet med stor dygtighed og nidkærhed i 12 år. Han fremstilles som en from, tro og ivrig biskop; der med megen omhu vogtede over sædeligheden. De uordentlige præster fandt i ham en streng tugtemester. Man mener, at kunne spore levn fra hans krigerperiode i hans fremfærd.

I de 12 år som biskop ordinerede han 121 præster og indsatte 17 provster.

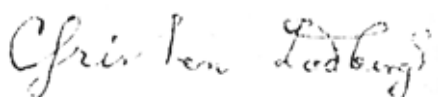
Men tidens overtro og tro på trolddom øvede en stor indflydelse på befolkningen, idet den i præsterne så en hjælp til at mane det onde bort. De svage præster - og måske økonomisk dårligt stillede - lod sig benytte til dette formål og forsøgte sig med "kunsten". Dette tordnede biskop Lodberg imod, idet han med stor nidkærhed rejste stiftet rundt for at udrydde disse rester af overtro. Det var ikke få præster og menigheder, der måtte høre hans kraftige ord og domme i disse sager. En kvinde ved navn Anna Brunsvig kastede sig efter gudstjenesten i den nærliggende sø for at vise menigheden, at hun ikke var nogen troldkvinde, og da dette kom biskoppen for øre, sammenkaldte han menigheden til irettesættelse, og kvinden fik for sin forargelse "udstå kirkens disciplin", hvilket betød, at hun blev anbragt i gabestokken uden for kirken, så folk uantastet kunne håne hende, når de gik i kirke. Sognepræsten fik også sin del af formaningen, idet han fik underretning om at agte nøje på hendes onde kunster, og dersom hun ved ord eller gerning bestyrker det vanrygte, hvori hun er, så bør hun rømme sogn og herred.

I det hele taget tog biskop Lodberg sig meget af provster og præsters daglige vandel. Han siger om dette: Da nogle præster er kommen i ondt rygte for at lade sig bruge til at bedrage folk ved signen og anden slig forfængelighed, såsom genvisen og indbildte råd mod forgørelse, så måtte provsterne alvorlig formane deres præster at de afholder sig fra slig uskikkelighed. Præsterne må ej heller drikke dus med hinanden i samkvem, at ordenen ej skal komme i foragt. Da der i synoden ofte forekommer indlæg i retten, fulde af stikpiller og streger, så må præsterne alvorlig påmindes om, at de fra slig forargelse sig entholde under tilbørlig straf. Provsterne må advare deres underhavende om, at de ikke må bruge uskikkelige lignelser til at forestille de enfaldige vor tros høje og ubegribelige mysterier; thi slige lignelser forårsager vrang forestillinger og siden

afgudiske tanker hos simple personer, f.eks. skal en have lignet Treenigheden med en greb eller trefork.

Biskop Lodberg formaner desuden præsterne til at have ”gode og frimodige tanker om vor allernådigste arvekonge!” Anledningen var udsendelsen af Kirkeritualet i 1685, som en præst stemplede som kætteri eller rationalisme.

I Ribe-tiden korresponderede han ivrigt med Kingo og en del af de andre biskopper. Nogle af brevene er endnu bevaret. Hans underskrift ser sådan ud:

I 1690 fik han rang af justitsråd.

Ægteparret fik 5 børn: Jacob blev theolog som sin far og endte som biskop i Odense, Jens blev mediciner, var praktiserende læge i Randers og endte som stadsfysicus i Ålborg, Christian døde som 15-årig.

Jens' 2 sønner: Søren Lodberg og Jens Lodberg blev begge præster ved Laurentii kirke i Skagen, hvor især Jens måtte kæmpe mod sandflugtens overtagelse af kirken. Kort efter hans død måtte man som bekendt give op, så nu ses kun tårnet.

Alle bispens efterkommere uddør i løbet af to generationer. Der er en til vished grænsende sandsynlighed for at biskop Lodberg satte sin søster Karen Jensdatter i vej med en gård på Holmsland. Alle hendes efterkommere bærer navnet Lodberg, således at det er hende, der er stammoder til alle de nulevende Lodberger, incl. den nyudnævnte biskop Søren Lodberg Hvas.

Lad os se på, hvad eftertiden har sagt om biskop Lodberg:

Der blev af H. Schaten lavet et kobberstik forestillende Lodberg. Det findes på Frederiksborg slot og er forsynet med et mindedigte af salmedigteren Thomas Kingo:
”I kober.skygger som vil Doctor Lodberg ligne,
Skal Eder lade først af store Naader signe!
Thi Himlens Gaver faldt udi hans fødsels Lodd,
Fra først hand Solen saae paa Jordens runde klodd!

Dyd, Lærdom, Herrens frygt, Forstand og
Fyrstens Naade
Gav hannem Kirkens Skib i Riber Stifft at raade,
Hvor hand med Nidkerhed sad fast ved hendes

Roor

Indtil hans Ærlig Siæl til Gud fra kroppen foor.”

Chr. J. Lodbergs valgsprog betyder i en noget tung oversættelse: ”Stedse vil lærevillig flid nå målet ved ufortrødent at stræbe derefter”.

Dette gengav Holberg nok så mundret, således:

*”Ufortrøden flid og iver
over alting mester bliver”.*

Sørgedigt, da:

*”Den velædle og Høyærværdige og
Høyopliusede, Nu Salige Guds Mand, Doctor
Christen Jensen Lodberg, den 4 Juli blef nedsat
udi Riber Domkirche i en høyansselig
Forsamling af Ædle og Uædle, Lærde og Leeg
med sædvanlige Biscopelige Ceremonier”.*

*O død! umilde Død, hvad Mord har du
bedrefven*

*Paa denne Herrens Mand? og dette Hus er
blefven*

*En trodzig Skades Giest, som sparet icke Dend,
som Huusets Fader var og allis Frommis Ven.
Lycksalig var den Dag, den Fader og den
Moder,*

*der denne Søn først saae og lykkelig den Broder
Lycksalig Syster med, som sliig en Broder nød,
Ved ham de alle kom til Ære, Biering, Brød”.*

Forfattet til bisættelsen i St. Luci
Kapel i Ribe Domkirke af: ”en i
Kredtzen inderlig Eftersørgende”.

På hans ligsten i Roskilde domkirke kaldes han:

”vir vere incomparabilis”

- en i sandhed uforlignelig mand.

På hans kiste fandtes følgende gravskrift:

*”Her udi og under hviler i Gud den Velædle,
Høyærværdige oc Høyopliusede nu Salige Guds
Mand*

*Dr. Christen Jensen Lodberg
fordum velfortient Superintendent ofver Riber
Sticht, fød udi Lodbjerg Sogn i Thy Aar 1625
Alle Helgens Aften af christelige Ecteforældre.
Hand har af første Ungdom lagt Vind paa
Guds frygt, Dyd oc boglige Konster. Ved mange
Reyser i fremmede Lande oc idelige Studeringer
gjort sig nafnkundig hos alle, har været
professor (sc Historiar)paa Sorø Academi,
Prinds Georgs Informator oc Confessionarius,
Sognepræst til Domkirchen i Roeskilde udi 14*

Kobberstik forestillende Lodberg

Aar, oc endelig Superintendent efver Riber Sticht paa 12 Aar. Har været som det sig bør en Biscop, een Qvindes Mand oc ni Børns Fader, af hvilke 4 ere døde, oc 5 igien lefver med deres Høybedrøfvede Moder Johanne Jacobs Daatter Eilertz. Hans Liv har været meget priseligt oc hans Død sød oc salig. Hand er ved Døden afgangen den 12 Juni Anno 1693, efterat havde lefvet her i Verden 67 Aar, 7 Maaneder oc 13 dage, Hans udødelige Nafns Minde skal lefve hos Efterkommere saa længe Dyd, Guds frygt oc lærdom findes i Verden. Gud gifve han nem med alle Udvalde en glædelig Opstandelse”.

I 1711 skriver Niels Aagaard Ebbesen fhv. Rektor i Thisted, i sin Thye illustranda følgende svulstige passage:

”Hvor velskikket til boglig syssel Thyboernes forstand er, derom taler ved fortrinlig lærdom og kundskab de mænd, man har set udgå fra denne provins. Lad det være nok - blandt mange - at nævne en, om hvem mindet er både lysende og frisk, nemlig den meget berømte Hr. Dr. Christian Lodberg, hvem dyd og lærdom efter en kamp fra de år med en stedmoderlig lykkes tusinde hindringer med strenge rejsers tusinde farer havde bragt gennem forskellige ærefulde hverv til bispeværdigheden i Ribe stift, i det fremmede dækket med hæder hjemme med yndest”.

Nu var den tids sprog unægtelig fyldt med store ord og høflighedsfraser, og ganske vist bør ord om afdøde altid tages med et gran salt, men når det er sagt, så bliver billedet tilbage af en meget pligtopfyldende, dygtig og vidende person, som har sat sine spor og været anset af sin samtid.

Nogen afsmitning har også fundet sted. Pudsigt er det at kirkebogen for Lodbjerg sogn er stavet Lodberg i slutningen af 1600-årene. Er det kun en skrivefejl, eller har præsten haft sin lærde kollega i tankerne?

Sikkert og vist er det, at pastor Hans Marcussen Wonsel, der i sine unge år var i huset hos Ribebispen i 1711 opkaldte sin søn efter Lodbergs yngste i 1700 afdøde søn, så han kom til at hedde Christian Johan Lodberg, hvilket senere har medført stor genealogisk forvirring, idet dennes datter blev gift med Niels Bygum Krarup, af hvis årsag den kendte præsteslægt Krarup, hvor mange bærer mellemnævnet Lodberg i god tro har ment at nedstamme fra biskoppens yngste søn.

At Lodberg ikke glemte sin hjemegn fremgår vel af, at bispeparret i 1689 forærede Lodbjerg kirke en messehagel og et alterklæde.

At bondeknægten fra Thy, kom til at rejse Europa rundt, blev lærer for en prins, modtaget ved hoffene i Frankrig og England, blev gift med borgmesterens datter og endelig biskop - se det er da et eventyr.